

Maataloustuottajat luonnon monimuotoisuuden vaalijoina

Irene Kuhmonen & Sirpa Kortelainen

Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulu

Maaseutututkijatapaaminen 28.8.2024

Johdanto

- ▶ Ruoantuotanto on yksi tärkeimpiä luontokadon ajureita; samalla Suomessa maatalousympäristöt 2. merkittävin uhanalaisten lajien elinympäristö - maatalous voi myös lisätä luonnon monimuotoisuutta
- ▶ Tässä tutkimuksessa tarkastellaan maatalousympäristöihin välittömästi kytkeytyvää monimuotoisuutta. Tämän monimuotoisuuden köyhtyminen on seurausta tuotantotapojen tehostumisesta, tuotannon yksipuolistumisesta ja tuotantosuuntien erikoistumisesta, ml. laiduntamisen ja puoliluonnontilaisten alueiden vähentyminen.
- ▶ Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää muutostoimijuutta, joka pyrkii toimimaan ruokajärjestelmän vallitsevia, monimuotoisuutta vähentäviä tendenssejä vastaan.
 - ▶ Teoriatausta: rakenteen ja toimijuuden analyyttinen dualismi kriittisen realismin hengessä
 - ▶ Biodiversiteettiä lisäävä muutostoimijuus toimii ruokajärjestelmän vallitsevan regiimin institutionaalisia sääntöjä vastaan - miten toimijat operoivat tällaisessa tilanteessa?
- ▶ Tutkimus on toteutettu osana STN:n rahoittamaa Biodiful-hanketta, joka pyrkii ymmärtämään ja edistämään luonnon monimuotoisuutta kunnioittavaa johtajuutta sen eri ilmenemismuodoissa
 - ▶ <https://biodiful.fi/>

Nykyisen ruokaregiimin ominaispiirteitä

Kulutus	Kauppa keskittynyttä; tarjonta yhdenmukaista kautta koko maan; runsaasti eläinperäisiä tuotteita; lisääntyvää tuontielintarvikkeiden kulutusta
Tuotanto	Rakennekehitys (tilamäärän vähentyminen ja tilakoon kasvu), tuotantoalueiden erikoistuminen, maatiloilla krooninen kannattavuuskriisi, kasvinviljelyn sivutoimisuus, voimakas yksikkökojen kasvu eläintuotannossa
Energia ja ravinteet	Fossiiliset polttoaineet, runsaasti ulkoisia tuotantopanoksia (ravinteet), jonkin verran kierrätysravinteita ja typensitojakasveja
Kauppasuhteet	Maataloustuotteiden vapaa kauppa EU:n sisällä, kauppataseen heikkeneminen, kv kauppasopimuksia
Arvot ja asenteet	Ympäristötietoisuus kasvanut, kotimaisuutta arvostetaan, kasvissyönnin suosio kasvanut, mutta merkittävälle osalle kuluttajista hinta tärkeintä
Muu yhteiskunta	Taloukasvun tavoittelu ohjaa yhteiskuntapolitiikkaa, ”ruoan tajun” heikentyminen
Biodiversiteetti	Suunniteltu bd: maatiaislajikkeet ja -rodut uhanalaisia Liitännäinen bd: maatalousmaisemien yksinkertaistuminen, puoliluonnontilaisten alueiden vähentyminen (punaisen kirjan lajeista 24% perinneympäristöjen lajeja), laidunnuksen vähentyminen (muualla Euroopassa hälyttävää hyönteiskatoa) Ulkopuolinen bd: rehevöityminen yhä vakava ongelma

Aineisto ja menetelmät

▶ Haastattelut:

- ▶ 18 alkutuottajaa eri puolilla Suomea (7 kasvinviljely, 4 lammastuotanto, 3 maidontuotanto, 2 emolehmätuotanto, 2 maisemanhoito)
- ▶ 6 asiantuntijaa (hallinto, neuvonta, tutkimus)
- ▶ Marraskuu 2023-huhtikuu 2024

▶ Analyysi (vaiheessa!):

- ▶ Temaattinen analyysi, jonka tavoitteena tunnistaa usein toistuvia pääteemoja haastateltavien puheesta

Alustavat pääteemat

1. Monimuotoisuutta lisäävät käytänteet
2. Sisäinen motivaatio
3. Verkostot
4. Toimeentulo
5. Kiire ja ajanpuute
6. Arvojen ja kulttuurin muutos
7. Poukkoileva politiikka ja byrokratian haasteet
8. Kotimainen ruoka
9. Yhteys kuluttajaan
10. Epäoikeudenmukaisuuden kokemukset

+ Bubbling under:

Rakennemuutoksen vaikutukset

Epämääräiset visiot

Monimuotoisuutta lisäävät käytänteet

- ▶ Perinnebiotooppien hoito
- ▶ Laidunnus
 - ▶ Rotaatiolaidunnus, sopiva laidunnuspaine
- ▶ Maanalaisen eliöstön ruokkiminen
 - ▶ Viljelykierto, orgaaniset lannoitteet, maanparannusaineet, kerääjäkasvit, aluskasvit
- ▶ Maisemaelementit
 - ▶ Petopenkat, metsäsaarekkeet, monimuotoisuuslohkot, pientareet, puiden ja pensaiden jättäminen
- ▶ Kosteikot
- ▶ Geneettinen monimuotoisuus: maatiaisrodut ja -lajikkeet
- ▶ Luomu, regeneratiivinen viljely

Sisäinen motivaatio

”Mulla on vaan joku semmonen luontorakkaus vaan geeneissä sillai.”

”Soitin kerran (x:lle), et missä sä viivyt? Öö. Mitä sä teet? Öö öö kuuluu vaan puhelimesta. No missä sä nyt oot? Makaan petopenkassa ja kuvaan pörriäisiä.”

- ▶ Sisäinen motivaatio vahva kaikilla haastatelluilla - taustalla arvopohja

Verkostot

”Meillä on hyvä naisporukka, jonka kans näitä asioita pyöritetään. (---) Ehkä naisten kanssa puhutaan avoimemmin jaksamisesta (---).

”Se (muut viljelijät) ei oo mun sellainen luontainen viiteryhmä kyllä millään tavalla. (---) Somen rooli on hirveen iso. (---) Sitten tässä lähellä olevien luomutilojen kanssa tulee keskusteltua aika paljon.”

- ▶ Verkostot tunnistetaan tärkeiksi jaksamisen ja henkisen hyvinvoinnin sekä työn käytännön kehittämisen kannalta. Verkostot eivät useinkaan ole paikallisia, vaan koostuvat eri puolella Suomea toimivista, samalla tavoin ajattelevista viljelijöistä.

Toimeentulo

”Meidän yksityiset tulot tulee siis näistä päivätoista.”

”Se metsäpuoli on olennainen. Mikä on tietenkin täysin naurettavaa, et me käytännössä eletään sillä metsällä.”

- ▶ Muut tulonlähteet kuin maatalous tärkeitä monille.
Toiminnan pitkän aikavälin kestävyys???

Kiire ja ajanpuute

”Kesäsesongilla ei oo aikaa
mieltä joka lumo-kulmaa.
Kiire on varsinkin
karjatiloiilla hankala.”

”Kyllähän sitä välillä tulee
riittämättömyyden tunne,
kun vuorokaudessa ei riitä
tunnit.”

- ▶ Ajanpuute mainitaan usein merkittäväksi esteeksi panostaa enemmän monimuotoisuuden hoitoon. Kytöks tilojen taloudelliseen tilanteeseen ja kasvun pakkoon.

Arvojen ja kulttuurin muutos

”Sit kun luomuviljelijöitä alkoi tulla niin paljon, niin sitten oli MTK:n pakko perustaa luomuvaliokunta.”

”(Luonnon monimuotoisuuden edistäminen) näyttää hyvältä, paljon paremmalta kuin aikaisemmin, koska viljelijät on siitä tällä hetkellä kiinnostuneita.”

- ▶ Monet haastateltavat tunnistavat n. 20 vuodessa tapahtuneen merkittävän muutoksen monimuotoisuusasioiden arvostuksessa ja merkityksessä.

Poukkoileva politiikka ja byrokratian haasteet

”Jos katselee historiaperspektiivillä, niin nimenomaan monimuotoisuuteen osoitettu rahamäärä on kasvanut valtavasti.”

”Pahoin pelkään että kuolinisku tulee monille sellaisille viljelijöille, jotka on sinnikkäästi vielä jaksanut, mutta nyt menee korvattavaa pinta-alaa niin paljon pois sieltä.”

- ▶ Maatalouspolitiikan työkalut ovat olleet keskeisiä monimuotoisuustyön mahdollistajia. Samalla kuitenkin haastateltavien keskuudessa on suuri huoli perinnebiotooppeja koskevien uusien tulkintojen vaikutuksista. Poliitikasta nähdään puuttuvan pitkäjänteisyyttä, ja monimuotoisuuteen vaikutukset koetaan usein ristiriitaisiksi. Toisaalta vaikuttavan politiikanteon haasteet tunnistetaan myös.

Kotimainen ruoka

”Ainoastaan suomalainen ruoantuotantojärjestelmä on sellainen, johon me voidaan vaikuttaa.”

”Kyllä suomalaisen kuluttajan pitäis opetella käyttämään kotimaisia tuotteita jo pelkän huoltovarmuuden takia, että meillä säilyy maanviljelys.”

- ▶ Haastateltavat korostivat kautta linjan kotimaisen ruoan merkitystä, jos monimuotoisuuskeskusteluun halutaan vaikuttaa. Moni pyrki myös hälventämään vastakkainasettelua erilaisten tuotantotapojen väliltä.

Yhteys kuluttajaan

”Me ollaan viljelijöinä vastuussa siitä, että me hyväntuulisesti ja helposti lähestyttävästi kerrottais siitä arjesta.”

”Totta kai siinä tulee kiitosta omalle tehdyllä työllä, kun asiakkaat on tyytyväisiä ja heidän kanssaan syntyy hyviä keskusteluja ja meil on tosi pitkäaikaisia asiakassuhteita.”

- ▶ Ne, jotka operoivat suoraan kuluttajien kanssa, kokivat vuorovaikutuksen asiakkaan kanssa palkitsevaa. Muutkin toivottivat kuluttajat tervetulleeksi tutustumaan tiloihin ja viljelykäytänteisiin. Oma rooli paikallisessa maaseutuyhteisössä tunnistettiin ja oltiin iloisia, jos monimuotoisuustoimilla voitiin tuottaa yhteistä hyvää ja iloa.

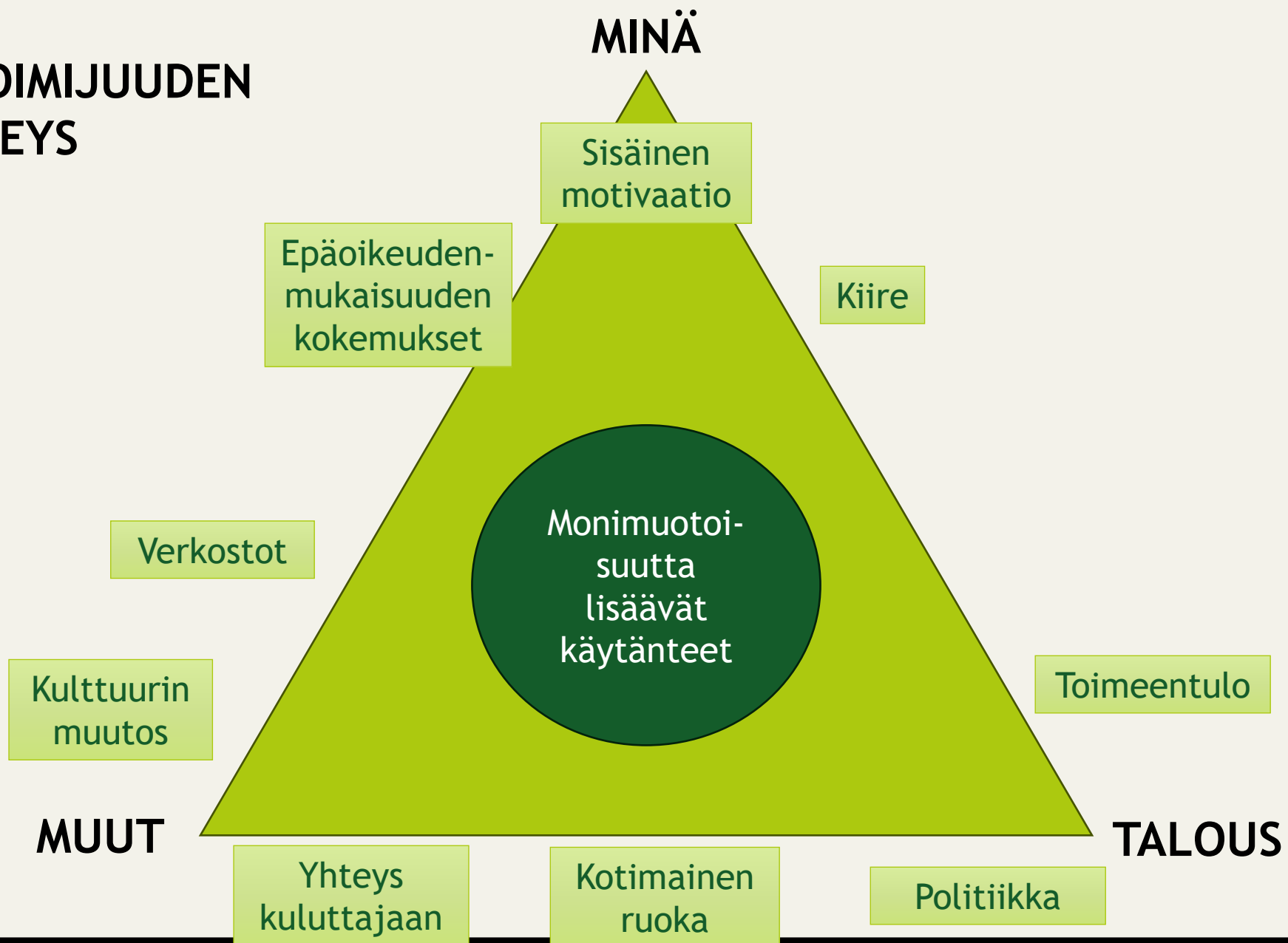
Epäoikeudenmukaisuuden kokemukset

”En tiää mikä se vastapuoli edes, joka vastustaa eläimiä, ja sit mä tajusin että siellä on pitkälti myös tää eläintensuojelupuoli liikenteessä, et ilmasto varmaan toissijainen asia siellä, vaan se että nyt pitää päästä eroon tuotantoeläimistä.

”Mä koen sen (keskustelun) tosi raskaana. Oon aatellut, että oon vihree ihminen, mutta sitte minkälaiseks tää on menny, niin on iso ristiriita.”

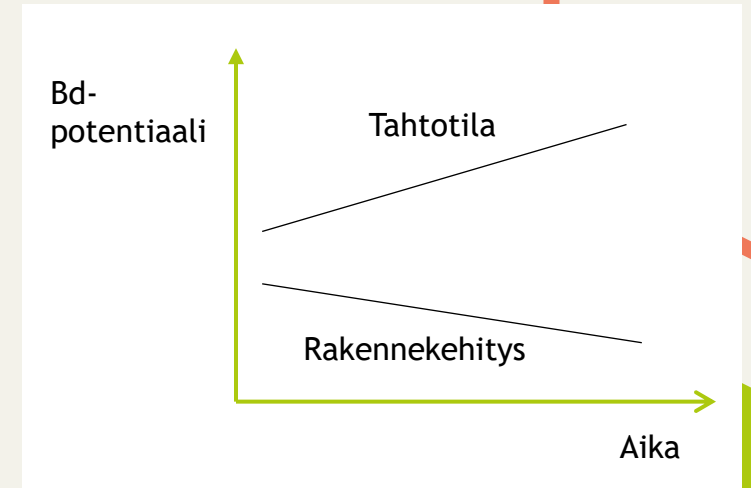
- ▶ Epäoikeudenmukaisuuden kokemukset ovat yleisiä, ja liittyvät kokemukseen syylistämisestä, erityisesti liittyen eläintuotantoon.

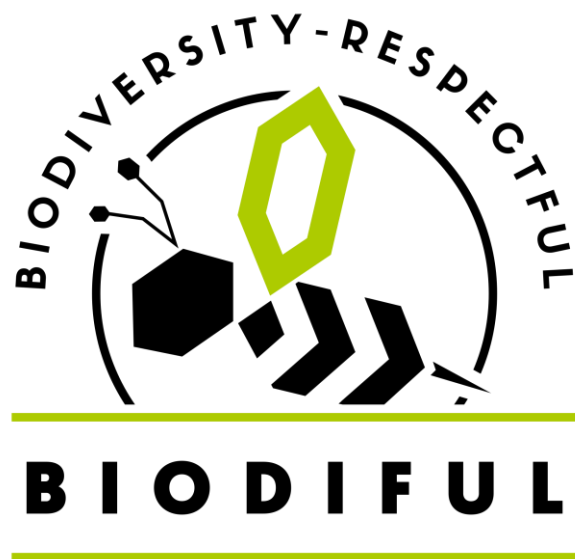
MUUTOSTOIMIJUUDEN KOLMIYHTEYS

Havainnot

- ▶ Keskustelussa toistuivat toimijuuteen läheisesti kytkeytyvät teemat, kun taas rakenteisiin tai niiden muutokseen liittyviä asioita ei oltu pohdittu läheskään yhtä paljon (rakennemuutos ja visiot)
- ▶ Muutostoimijat kuvailivat tilannettaan yllättävänkin samankaltaisesti
- ▶ Yhteiskunnallisten arvojen koetaan kehittyneen vahvasti monimuotoisuutta arvostavaan suuntaan, mutta samalla erityisesti politiikan muutosten pelättiin vesittävän hyvät kehityskulut. Rakennemuutos niinkään heikentää monimuotoisuuden tilannetta.
- ▶ Monimuotoisuuden edistäminen erityisesti puoliluonnontilaisten alueiden osalta ei voi jäädä pelkästään muutoksentekijöiden huoleksi!

Kiitos!

irene.a.kuhmonen@jyu.fi

